

Suvremeni migracijski obrasci Zagreba: iseljenici, strani radnici i potencijalni povratnici

Monika Balija¹

U skladu s promjenama suvremenih migracijskih obrazaca u Republici Hrvatskoj, cilj je istraživanja utvrditi obujam, ishodište/odredište i obilježja doseljenoga/odseljenoga kontingenta Grada Zagreba s inozemstvom od 2011. do 2021. te namjere povratka iseljenih iz Zagreba nakon 2013. godine. Rezultati istraživanja pokazali su da je od 2011. do 2021. iz Zagreba u inozemstvo odselilo 53.072, a doselilo 48.627 osoba. Među odredišnim zemljama odseljenih iz Zagreba ističu se zemlje Srednje i Zapadne Europe te BiH i Srbija, dok je većina doseljenih iz zemalja JI Europe, uz posljednjih godina povećan udio doseljenih iz azijskih zemalja i Ukrajine. U ukupnom odseljenom i doseljenom kontingentu Grada Zagreba prema, odnosno iz zapadnijih zemalja Europe udio muškaraca i žena gotovo je jednak ili blago prevladavaju muškarci, dok među doseljenim/odseljenim kontingentom zemalja JI Europe te azijskih zemalja prevagu odnose muškarci. Iz azijskih zemalja u Zagreb doseljava znatno mlađe stanovništvo, nego iz zapadnoeuropskih, a hrvatski državljani u ukupnom odseljenom kontingentu Zagreba sudjeluju sa znatno većim udjelom nego u ukupnom doseljenom kontingentu. Prema rezultatima anketnoga istraživanja 16,8 % ispitanika sigurno je kako se neće vratiti u Hrvatsku, dok njih 37,8 % nije sigurno u svoj povratak. Među mjerama koje bi ispitanike potaknule na povratak prevagu odnose promjene vezane uz ekonomske prilike, u skladu s motivima iseljavanja ispitanika.

¹ Dr. sc. Monika Balija, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Odsjek za demografiju i hrvatsko iseljništvo, Borongajska cesta 83d, 10000 Zagreb, Hrvatska. E-pošta: mbalija@fhs.unizg.hr.

Ključne riječi: Grad Zagreb, vanjska migracija, iseljavanje, strani radnici, namjere povratka.

1. Uvod u predmet istraživanja

U ukupnom međunarodnom migracijskom kontingentu danas najveći se udio odnosi na radne migrante koji se uglavnom kreću prema razvijenijim zemljama (ILO, 2021). Visokorazvijene zemlje već se desetljećima suočavaju s povećim priljevom radnih migranata čiji je sve veći broj posljednjih godina zabilježen i u Hrvatskoj. Takvim je kretanjima uveliko pridonio nedostatak radne snage uvjetovan negativnim prirodnim kretanjem stanovništva te iseljavanjem u inozemstvo velikoga broja mladoga, radnoaktivnoga i stanovništva u najaktivnijoj fertilnoj dobi, posebice nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju (Akrap i dr., 2017; Mesarić Žabčić i Perić Kaselj, 2020; Balića, 2020; Šterc, 2023; Gregurović i sur., 2024). Hrvatska je tako posljednjih godina postala jedna od zemalja koje opskrbljuju radnicima Europsku uniju, a posljedično zbog nedostatka radne snage postaju i zemlje primitka radnika iz dalekih zemalja (Marinović Golubić, 2024). Nedostatak radnika u Hrvatskoj prvotno je rješavan iz godine u godinu sve većim godišnjim kvotama dozvola za zapošljavanje stranaca, a od 1. siječnja 2021. godine dozvole se izdaju nakon provedenog testa tržišta rada, bez utvrđenih godišnjih kvota (NN, 133/2020). Upravo zbog nedostataka velikoga broja radnika broj utvrđenih/izdanih dozvola posljednjih je godina u porastu. Godine 2019. izdano je 65.100 (NN, 116/2018), a 2023. ukupno 172.499 dozvola za boravak i rad stranaca u Hrvatskoj, najviše u sektoru graditeljstva, turizma i ugostiteljstva te industrije, u Policijskoj upravi zagrebačkoj (MUP RH, 2024). Zagreb je tako kao razvijeno središte Hrvatske posljednjih godina suočen s velikim priljevom stranih državljana/radnika (DZS, 2023b; MUP RH, 2024).

Sve intenzivniji međunarodni migracijski tokovi prema mišljenju Castlesa i Millera (2003) sa sobom otvaraju i pitanja vezana uz reguliranje migracija i utjecaj na rastuću etničku raznolikost društva odredišne zemlje. Imigranti koji se prema svojim obilježjima znatno razlikuju od društva zemlje primitka pri dolasku u isto najčešće teže integraciji koja ovisi o institucionalnoj strukturi i reakciji društva primitka (Penninx, 2005). Iako dugoročno gledano imigranti mogu pridonijeti ekonomskim i demografskim „dobitcima“ zemalja primitka (Kancs i Lecca, 2018), iste moraju voditi računa o socijalnoj potrošnji vezanoj uz imigrante i podršci domicilnoga stanovništva (Spies i Schmidt-Catran, 2016),

a s ekonomskoga aspekta imigracija može pridonijeti smanjivanju prosječne plaće te povećanju nezaposlenosti postojeće radne snage (Brücker i Jahn). S potonjim se izazovima danas suočava i Hrvatska, posebice Zagreb, koje istovremeno obilježavaju doseljavanje velikoga broja stranaca, ali i iseljavanje, i dalje, značajnoga broja hrvatskih državljana (Balija, 2024a). Iseljavanje iz Hrvatske pritom traje već stoljećima, a izvan Hrvatske živi nekoliko milijuna Hrvata i njihovih potomaka, stoga su Hrvatskoj, a time i Zagrebu, nužne mjere poticanja povratka vlastitih iseljenika, kako bi upravo njima, među ostalim, „popunili“ ispražnjena radna mjesta i prostor. Hrvatsko iseljeničtvo stoga predstavlja važan revitalizacijski potencijal Republike Hrvatske. Upravo zbog troškova integracije, potencijalnih socijalnih konflikata i drugih negativnih posljedica doseljavanja velikoga broja migranata koji se prema mnogim obilježjima razlikuju od domicilnoga stanovništva, pojedine zemlje, posebice one koje obilježava velik broj iseljenoga stanovništva, danas pribjegavaju poticanju njihovoga povratka. Hrvatsku pritom, i Grad Zagreb, obilježava nepovoljno prirodno kretanje stanovništva (Akrap, 2014; Živić i dr., 2014; Šterc, 2023; Balija, 2024a) čiji se negativan trend ne može promijeniti u kratkoročnom razdoblju, stoga Hrvatskoj pri usporavanju procesa depopulacije preostaju gotovo pa jedino migracije.

Sve spomenuto upućuje na potrebu razmatranja vanjske migracije Zagreba, koja predstavlja predmet istraživanja rada. Cilj je istraživanja utvrditi obujam, ishodište/odredište i strukturna obilježja doseljenoga i odseljenoga kontingenta Zagreba u posljednjem međupopisnom razdoblju s posebnim osvrtom na doseljeni kontingent Zagreba iz inozemstva posljednjih godina. S obzirom na sve spomenute izazove vezane uz imigraciju stranih državljana te važnost hrvatskoga iseljeničtva kao revitalizacijskoga potencijala, demografska analiza migracije Zagreba s inozemstvom dopunjena je empirijskim istraživanjem s ciljem utvrđivanja namjera povratka iseljenih iz Zagreba čiji su prvi rezultati predstavljeni u drugom dijelu rada. Istraživanje namjera povratka polazi od pretpostavke temeljene na teorijskim i empirijskim nalazima dosadašnjih istraživanja prema kojima je povratak iseljenih znatno rijedi među zemljama neusporedivih razina društveno-gospodarskoga razvoja, a razlozi zbog kojih se iseljenici ne žele vratiti u domovinu nerijetko su oni zbog kojih su i iselili (Dumont i Spielvogel, 2008; Jonkers, 2008; Jurić, 2018, 2019).² Potonji su rezul-

2 Od istraživanja namjera povratka, odnosno stavova o povratku iseljenih iz Hrvatske nakon 2013. godine izdvojamo rad T. Jurića prema čijem su istraživanju razlozi zbog kojih se iseljeni Hrvati iz RH i BiH u Njemačku ne žele vratiti „nepravedno društvo i tzv. zarobljena

tati analizirani u okviru nalaza dosadašnjih teorijskih i empirijskih istraživanja istoga fenomena, a nastavno na iste, izdvojene su promjene koje bi trebale činiti osnovu pri definiranju poticajnih mjera povratka iseljenih iz Zagreba. Važnost istraživanja namjera povratka stoga leži u činjenici kako se intenzivniji povratak iseljenika ne može dogoditi sam po sebi, već je za isti potrebna povratna migracijska politika čiji uspjeh ovisi o istraživanjima individualnih i kontekstualnih determinanti povratka te potrebnih intervencija u zemljama porijekla koje problematizira tek manji broj istraživanja (de Haas i dr., 2015; Dustmann i dr., 1996; Šerban i Croitoru, 2019). Iako namjeri uvijek ne slijedi povratak (Gardner i dr., 1985; Sallam, 2023), migranti koji iskazuju namjere povratka vraćaju se u većoj mjeri no oni koji ih ne iskazuju (Achenbach, 2017 prema Tezcan 2019; van Dalen i dr., 2005b prema Tezcan, 2019; Šantić i Todorović, 2021). Povratni migranti pritom, osim što za zemlje porijekla predstavljaju demografski potencijal, sa sobom donose znanje, vještine itd. stečene u inozemstvu (Cassarino, 2004; Dustmann i Weiss, 2007; Šantić i Todorović, 2021), čime se njihov značaj za zemlju porijekla dodatno povećava.

2. Metodološke postavke istraživanja

Istraživanje migracije Zagreba s inozemstvom temeljeno je na klasičnoj demografskoj analizi dostupnih i dostavljenih na zahtjev statističkih podataka Državnoga zavoda za statistiku (DZS) u okviru koje su izdvojeni pokazatelji obujma, odnosno intenziteta i strukturnih obilježja doseljenoga i odseljenoga kontingenta u posljednjem međupopisju, zaključno s posljednjim dostupnim podacima u trenutku pisanja rada za 2022. godinu. Komparativnom analizom izdvojeni su podatci o doseljenom/odseljenom stanovništvu Zagreba prema zemlji doseljenja/odseljenja od 2011. do 2022. godine, dok su za razdoblje od posljednjih nekoliko godina, posebno za 2022., kad je Republika Hrvatska prema podacima DZS-a (2023b) bilježila u apsolutnom i relativnom obliku velik broj doseljenih stranih državljana, sukladno recentnim migracijskim obrascima izdvojeni i analizirani podatci o doseljenima u Zagreb prema zemlji odseljenja, dobi, spolu i državljanstvu.³

država, odnosno korupcija, slabe institucije, nepotizam i klijentelizam“ (2019, 1028), dok Balića (2024b, 161) prema rezultatima istraživanja provedenog 2022. godine navodi kako većinu ispitanih iseljenika u Austriju „trenutačna društveno-gospodarska klima u Hrvatskoj ne potiče na povratak u domovinu“.

3 U ukupnom broju doseljenih znatan je udio stranaca u okviru izdanih dozvola za boravak i rad te raseljenih osoba iz Ukrajine s odobrenom privremenom zaštitom u Republici Hrvatskoj (DZS, 2023b).

Istraživanje namjera povratka odseljenih iz Grada Zagreba nakon 2013. godine temeljeno je na kvantitativnom i kvalitativnom pristupu. Osnovni instrument ispitivanja bio je anonimni *online*-anketni upitnik (*Google obrazac*) postavljen u nekoliko *facebook*-grupa u kojima se okupljaju hrvatski državljani iseljeni u Njemačku. Anketni upitnik sadržavao je 43 pitanja uglavnom zatvorenoga tipa koja su se tematski odnosila na sociodemografska obilježja ispitanika, migracijski status ispitanika, motive iseljavanja, zadovoljstvo životom u Gradu Zagrebu i u Njemačkoj te namjere povratka ispitanika u Zagreb, odnosno RH. Ciljana skupina istraživanja bili su odseljeni iz Zagreba u Njemačku (u koju je prema podacima DZS-a (2023b) iselilo najviše stanovnika Zagreba) nakon 1. srpnja 2013. godine, a anketnim ispitivanjem prikupljeno je 487 odgovora. Uzorak ispitanika bio je prigodan, ponajprije zbog metodoloških manjkavosti vezanih uz prikupljanje podataka o broju i obilježjima odseljenih iz Republike Hrvatske koje ne omogućavaju definiranje reprezentativnoga uzorka ispitanika.

Kvantitativni metodološki pristup dopunjen je kvalitativnim, polustrukturiranim intervjuima temeljenima na istim tematskim područjima te provedenima u ožujku 2023. godine s trima ispitanima prikupljenima na isti način. Cilj je potpunijeg pristupa bio prikupiti nešto detaljnije iskaze, posebice jer je velik broj pitanja anketnoga upitnika bio zatvorenoga tipa. Identitet ispitanih u radu nije otkriven, pri transkripciji, tematskoj analizi i interpretaciji sadržaja korišteni su termini *Ispitanik 1, ispitanica 2 itd.*, a svi dijelovi iskaza koji bi mogli otkriti njihov identitet također su izmjenjeni. Transkripcija snimaka dobivenih provedenim intervjuima je gotovo doslovna, verbalna. Obilježja ispitanika prikupljenih anketnim upitnikom i polustrukturiranim intervjuima navedena su u četvrtom poglavlju.

3. Migracijski obrasci Zagreba od 2011. do 2022. godine

Među izrazito nepovoljnim rezultatima popisa 2021. godine izdvajaju se podaci prema kojima je prvi put u novijoj povijesti smanjenje ukupnoga broja stanovnika, s 790.017 2011. na 767.131. 2021., odnosno za 2,9 %, zabilježio i Zagreb. Zagreb pritom obilježava nešto povoljniji demografski razvoj u odnosu na prosjek Hrvatske, ponajprije zbog pozitivnog salda međužupanijske migracije, koji je utjecao na porast udjela stanovništva Zagreba u ukupnom stanovništvu Hrvatske i u posljednjem međupopisju (DZS, 2013, 2023a; Živić, Turk i Pokos, 2014; Akrap, 2014; Balija, 2024). Primjenom vitalno-statističke metode vidljivo je kako je smanjenje ukupnoga broja stanovnika Zagreba u po-

sljedgejmedupopisju u manjoj mjeri rezultat nepovoljnoga prirodnoqa kretanja, no negativnoga salda migracije (DZS, 2013, 2023a). Spomenuti podatci pritom, zbog sadržajno-metodoloških prepreka pri bilježenju migracija, ali i metodologije popisivanja stanovništva, ne koreliraju s podacima iz godišnjih izvješća o migracijama DZS-a (koja bi nam trebala pružati nešto detaljniji uvid u migracijska kretanja stanovništva i s kojima se s ciljem istraživanja istoga fenomena moramo služiti) prema kojima je ukupan migracijski saldo Zagreba u posljednjem međupopisju pozitivan i iznosi 25.468, a uvjetovan je primarno pozitivnim saldonom migracije među županijama, dok je saldo migracije s inozemstvom bio negativan i iznosio -4.445 (tab. 1).

Zagreb kao već desetljećima dominantno imigracijsko područje (Rajić, 2020), u posljednjem je međupopisju zahvatio val iseljavanja potaknut ulaskom Hrvatske u Europsku uniju. Prema spomenutim godišnjim izvješćima DZS-a od 2011. do 2021. iz Zagreba u inozemstvo odselile su 53.072, a doselilo je 48.627 osoba, pritom je negativan migracijski saldo s inozemstvom Zagreb bilježio od 2014. do 2018. (tab. 1). Dok je početkom 2010-ih iz Zagreba na godišnjoj razini u inozemstvo iseljavalo oko 2.000 osoba, 2015. ih je iselilo oko 5.000, a u godini vrhunca recentnoga iseljeničkoga vala iz Hrvatske (2017.) gotovo 7.000. Pet odredišnih zemalja koje se ističu brojem doseljenih iz Zagreba od 2011. do 2022. su Njemačka (19.876), BiH (10.433), Austrija (4.390), Srbija (3.276) i Irska (2.119) (DZS, 2024a).

Intenzivno iseljavanje s gotovo cijeloga prostora Hrvatske te višedesetljetni negativni demografski procesi i trendovi, poput negativnoga prirodnoqa kretanja stanovništva, demografskoga starenja i opadajuće stope fertiliteta, uvjetovali su nedostatak radne snage, ponajprije u sektorima poput graditeljstva te turizma i ugostiteljstva gotovo u cijeloj Hrvatskoj, a posebice u pojedinim županijama Jadranske Hrvatske te u Zagrebu (MUP RH, 2024). Potonje je među značajnijim razlozima zbog kojih Zagreb posljednjih godina obilježava intenzivan porast broja doseljenih iz inozemstva, s prosječno 2.500 godišnje u prvoj polovici 2010-ih na 6.000–8.000 godišnje u razdoblju 2018.–2021., odnosno čak 13.628 doseljenih 2022. godine. Važno je pritom napomenuti kako ukupan broj doseljenih osoba iz inozemstva 2022. godine uključuje i značajan broj raseljenih osoba iz Ukrajine kojima je odobrena privremena zaštita u Hrvatskoj, a ukupno ih je bilo 2.530 (tab. 1).

Podatci o doseljenom stanovništvu iz inozemstva u Zagreb od 2011. do 2022. pokazuju kako je najviše osoba pristiglo iz BiH, Srbije, Kosova, Nje-

mačke i Ukrajine, no promotrimo li razdoblje prije i nakon vrhunca iseljeničkoga vala 2017. godine vidljive su značajne promjene u udjelima doseljenih prema zemlji porijekla. Do 2019. godine među deset zemalja porijekla koje se ističu brojem doseljenih u Zagreb bile su uglavnom europske zemlje, dok se od 2019. godine do danas gotovo kontinuirano (izuzev pandemijske 2020. godine) povećava broj doseljenih iz dalekih azijskih zemalja, posebice iz Indije, Filipina i Nepala (tab. 2). Ukupno doseljenih iz Indije, Filipina i Nepala u Zagreb 2022. bilo je 2.856, odnosno 21 % od ukupnoga doseljenoga kontingenta. Iz tablice 2 pritom možemo vidjeti kako prema broju doseljenih u Zagreb potonje spomenute zemlje do 2019. godine nisu bile među prvih deset zemalja, međutim 2022. godine Nepal je bio treća zemlja prema broju doseljenih u Zagreb (s udjelom od 8,27 % u ukupnom broju doseljenih u Zagreb), nakon Ukrajine koja se na prvom mjestu nalazila zbog migracija potaknutih ruskom agresijom te Bosne i Hercegovine koja je već tradicionalno izvorište doseljenih u Hrvatsku, dok su Filipini bili na petom, a Indija na šestom mjestu. Doseljavanje iz azijskih zemalja u Zagreb posljednjih je godina izrazito intenzivno, a broj doseljenih iz spomenutih se zemalja iz godine u godinu višestruko povećava (primjerice 2020. godine iz Filipina u Zagreb doseljene su 103 osobe, 2021. 275, a 2022. njih čak 891). Takva dinamika kretanja stanovništva pritom nije vidljiva kada je riječ o drugim zemljama porijekla doseljenih u Zagreb posljednjih godina. Intenzitet porasta broja doseljenih u Zagreb iz europskih zemalja nije ni približan onome iz azijskih zemalja, a u slučaju pojedinih već tradicionalnih zemalja porijekla doseljenih u Hrvatsku/Zagreb (npr. BiH), broj je posljednjih godina čak i u padu (tab. 2). Osobito se posljednjih godina smanjuje broj doseljenih hrvatskih državljanina iz Bosne i Hercegovine u Hrvatsku, ponajprije zbog suvremenih, nepovoljnih demografskih procesa BiH, ali i njihova hrvatskoga državljanstva koje im omogućuje odlazak na rad u druge članice EU (Gregurović i sur., 2024). Osim toga, iako to iz tablice 2 nije vidljivo, jer su u istoj zbog prostorno-sadržajnoga ograničenja pri pisanju rada prikazani podatci za deset zemalja s najvećim frekvencijama, među petnaest zemalja prema broju doseljenih u Zagreb 2022. godine su i Bangladeš, Egipat te Uzbekistan, iz kojih bismo sukladno tome u narednim godinama također mogli očekivati povećan broj doseljenih (DZS, 2024a).

Osim promjena u broju, intenzitetu, prostoru porijekla i odredišta, među migracijskim kontingentom Zagreba s inozemstvom u promatranom razdoblju

vidljive su razlike i u spolnoj strukturi. Dok je udio doseljenih i odseljenih muškaraca i žena u/iz Zagreb(a) u prvim godinama nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju bio ravnomjerniji, u ukupnom doseljenom kontingentu posljednjih godina, a izdvojeni su podatci za 2022. godinu, prevladavaju muškarci s udjelom od 69,4 %. Udio odseljenih muškaraca iz Zagreba u inozemstvo 2022. godine tek je neznatno manji, 64,4 %, no među podacima o doseljenom/odseljenom kontingentu prema zemlji doseljenja/odseljenja i spolu vidljive su značajnije razlike. Primjerice, u ukupnom odseljenom i doseljenom kontingentu Zagreba prema zemljama, odnosno iz zapadnijih zemalja Europe, udio muškaraca i žena gotovo je jednak ili tek blagu prevlast odnose muškarci, dok među doseljenim kontingentom (a time i odseljenim) iz zemalja u okruženju Hrvatske (BiH, Srbija itd.) te azijskih (i afričkih) zemalja prevagu odnose muškarci. Potonje možemo bliže promotriti u okviru analize strukturnih obilježja doseljenih u Zagreb prema odabranim zemljama porijekla. Primjerice, podatci o udjelima doseljenih iz Njemačke u Zagreb 2022. godine pokazuju gotovo jednaku zastupljenost muškaraca i žena, među doseljenima iz Nepala i Srbije dominiraju muškarci s udjelom od gotovo 90 %, dok iz Bangladeša u Zagreb nije doselila ni jedna žena, svi doseljeni su muškarci. Godine 2022. u Zagreb od ukupnoga broja doseljenih iz Indije, Nepala, Filipina, Bangladeša, Uzbekisana i Egipata čak 85,8 % doseljenika činili su muškarci (DZS, 2024a; tab.3). Stanovništvo iz azijskih (i afričkih) zemalja, ali i okolnih europskih zemalja (izvan Europske unije) prema tim podacima uglavnom u Zagreb dolazi samostalno, bez partnera i djece, odnosno kao i na razini cijele Hrvatske; kada je riječ o tim migracijskim kretanjima, uglavnom su to pojedinačne migracije stranih radnika (Komašnac, 2023). S obzirom na prevagu migranata muškoga spola u doseljenom kontingentu iz spomenutih zemalja, udio muškaraca u odseljenom kontingentu prema istima također je značajan (DZS, 2024a). Potonje nas ujedno navodi na zaključak kako migracije iz dalekih azijskih zemalja (a dobrim dijelom i zemalja u okruženju Hrvatske) u Hrvatsku uglavnom nisu trajnoga karaktera, već se značajan dio doseljenih (još uvijek) nakon određenoga vremena vraća u zemlje porijekla. Ipak, iz podataka u tablici 3 vidljiv je neuobičajeno visok udio doseljenih žena u ukupnom kontingentu doseljenih iz Filipina, što nas u konačnici navodi na zaključak o počecima potencijalnih migracija trajnoga karaktera iz pojedinih dalekih azijskih zemalja, no potvrdu toga pružit će nam nova istraživanja istoga fenomena u narednim godinama.

Tab. 1. Ukupno doseljeno i odseljeno stanovništvo Zagreba 2011.–2022. godine.

Godina	Doseljeni			Odseljeni			Saldo ukupne migracije	Saldo migracije među županijama	Saldo migracije s inozemstvom
	ukupno	iz druge županije	iz inozemstva	ukupno	u drugu županiju	u inozemstvo			
2011.	10.926	8.883	2.043	8.787	6.788	1.999	2.139	2.095	44
2012.	10.548	8.241	2.307	8.396	6.409	1.987	2.152	1.832	320
2013.	11.606	9.012	2.594	8.735	6.731	2.004	2.871	2.281	590
2014.	13.116	10.376	2.740	10.076	6.955	3.121	3.040	3.421	-381
2015.	13.644	10.886	2.758	11.512	6.466	5.046	2.132	4.420	-2.288
2016.	13.765	10.435	3.330	11.059	6.183	4.876	2.706	4.252	-1.546
2017.	13.758	10.043	3.715	12.755	5.941	6.814	1.003	4.102	-3.099
2018.	16.004	9.606	6.398	12.762	6.193	6.569	3.242	3.413	-171
2019.	17.527	9.882	7.645	13.830	6.573	7.257	3.697	3.309	388
2020.	14.214	7.516	6.698	12.591	6.583	6.008	1.623	933	690
2021.	16.476	8.077	8.399	15.613	8.222	7.391	863	-145	1.008
2022.	21.578	7.950	13.628	17.798	8.572	9.026	3.980	-622	4.602
Ukupno '13.-'21.	130.110	85.833	44.277	108.933	59.847	49.086	21.177	25.986	-4.809
Ukupno '11.-'21.	151.584	102.957	48.627	126.116	73.044	53.072	25.468	29.913	-4.445
Ukupno '11.-'22.	173.162	110.907	62.255	143.914	81.616	62.098	29.448	29.291	157

Izvor: Balića, 2024a; DZS, 2023b

Tab. 2. Doseљeno stanovništvo iz inozemstva u Zagreb prema zemљи doseљjenja 2011.–2022. godine.

Zemļja doseљjenja	Godina doseљjenja											Udio u ukupnom br. doseљjenih seljenih 2022.	Ukupno	
	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.	2016.	2017.	2018.	2019.	2020.	2021.			2022.
BiH	978	1.067	1.220	1.178	1.057	1.143	1.264	2.669	2.294	2.012	2.008	1.890	13,87 %	18.780
Srbija	106	151	141	160	163	171	192	643	890	859	932	1.038	7,62 %	5.446
Njemačka	88	93	115	121	230	415	402	375	483	378	570	566	4,15 %	3.836
Austrija	28	48	-	-	64	98	85	-	128	-	153	-	-	604
Francuska	-	-	-	64	-	-	-	-	-	-	-	-	-	64
Slovenija	39	50	79	60	-	63	-	-	-	-	-	-	-	291
SAD	41	57	63	61	57	99	59	96	-	87	-	-	-	620
Italija	-	-	49	-	74	82	49	-	-	-	-	-	-	254
Kina	71	92	57	73	76	-	-	85	-	-	-	-	-	454
Sjeverna Makedonija	69	85	118	89	84	56	52	192	236	154	250	341	2,50 %	1.726
Albanija	-	-	-	-	-	-	94	268	349	279	341	-	-	1.331
Rusija	34	50	57	58	59	-	50	-	-	-	-	-	-	308
Sirija	-	-	-	-	-	-	-	75	-	-	-	-	-	75
Kosovo	80	75	103	113	107	94	81	594	906	609	567	551	4,04 %	3.880
Nepal	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	460	1.127	8,27 %	1.587
Indija	-	-	-	-	-	-	-	-	261	95	273	838	6,15 %	1.467
Filipini	-	-	-	-	-	-	-	-	133	103	275	891	6,54 %	1.402
Ukrajina	-	-	-	-	-	108	-	108	165	163	-	2.530	18,56 %	3.074
Turska	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	341	2,50 %	341
Ostale zemļje	383	520	562	739	765	972	776	1.073	1.144	1.169	1.641	1.753	12,86 %	11.497
Nepoznato	126	19	30	24	22	29	611	220	439	790	599	669	4,91 %	3.578
Ukupno	2.043	2.307	2.594	2.740	2.758	3.330	3.715	6.398	7.645	6.698	8.399	13.628	100	62.255

Izvor: DZS, 2024a

*u tablici su prikazani podatci za deset zemalja s najvećim frekvencijama

Znatne razlike vidljive su i među obilježjima doseljenoga i odseljenoga kontingenta Zagreba prema dobi. Promotrimo li podatke prema velikim dobnim skupinama, posljednjih godina u Zagreb, kao uostalom i cijelu Hrvatsku u većoj mjeri doseljava stanovništvo u dobi od 20 do 59 godina, nego što iseljava stanovništva u toj dobi, dok je udio stanovništva u dobi od 0 do 19 godina veći u odseljenom kontingentu, što ujedno upućuje i na nešto veći udio cijelih obitelji u odseljenom kontingentu Zagreba, odnosno Republike Hrvatske, posebice onih hrvatskoga državljanstva (DZS, 2023a, 2023b, 2024a). Promotrimo li pak podatke o udjelima doseljenih prema zemljama porijekla i dobi, iz azijskih zemalja u Zagreb posljednjih godina doseljava znatno mlađe stanovništvo, no iz zapadnoeuropskih zemalja. Potonje potvrđuju podatci prema kojima u ukupnom doseljenom kontingentu iz Nepala u Zagreb 2022. 90,1 % doseljenih čine osobe u dobi 20–39 godina, što je znatno više od udjela koji čini ukupno doseljeno stanovništvo u Zagreb 2022. godine te dobi (60,4 %). Udio, primjerice, doseljenih iz Njemačke u dobi 20–39 godina iste godine još je niži i iznosi 42,8 %. Udio doseljenoga kontingenta Zagreba s inozemstvom u dobi 0–19 godina 2022. godine iznosio je oko 12 %, no među udjelima doseljenih prema zemljama doseljenja i dobi ponovno su vidljive značajne razlike. Udio doseljenih u Zagreb iz azijskih zemalja u dobi 0–19 godina minimalan je, riječ je o tek nekoliko osoba, dok je broj i udio istih iz europskih zemalja nešto veći. Podatci o doseljenima prema zemljama porijekla i dobi tako pokazuju nešto ravnomjerniju raspodjelu doseljenih prema tom obilježju iz zemalja članica Europske unije u odnosu na primjerice doseljene iz azijskih zemalja. Kada je riječ o doseljenom stanovništvu starijem od 60, odnosno 65 godina, udio istih znatno je veći u doseljenom kontingentu iz zemalja članica Europske unije, no primjerice iz azijskih zemalja, posebice kada je riječ o hrvatskim državljanima čije migracije u tom slučaju dijelom upućuju i na povratne migracije u domovinu (nakon umirovljenja). Među doseljenima iz Nepala, Filipina, Bangladeša, Egipta i Uzbekistana 2022. godine u Zagreb nije doselila ni jedna osoba u dobi od 60 i više godina, štoviše, iz Nepala i Uzbekistana nije doselila ni jedna osoba starija od 49 godina (DZS, 2024a, tab 3.) što osobito i ne čudi s obzirom na „karakter” migracija iz spomenutih zemalja te intenzivno doseljavanje radnih migranata, odnosno osoba primarno u najaktivnijoj radnoj dobi.

Među nepovoljnim podatcima o migraciji Zagreba s inozemstvo i udjeli su doseljenoga/odseljenoga kontingenta prema zemlji doseljenja/odseljenja i

državljanstvu koji pokazuju kako u Zagreb posljednjih godina u nešto većoj mjeri doseljavaju strani državljani, dok je u ukupnom odseljenom kontingentu u cijelom promatranom razdoblju nešto veći udio odseljenih hrvatskih državljana, iako je on posljednjih godina manji u usporedbi s prvim godinama nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju, sukladno povećanom priljevu stranaca u Zagreb, odnosno Hrvatsku (DZS, 2024a). U ukupnom odseljenom kontingentu Zagreba 2022. godine hrvatski državljani sudjeluju s udjelom od 61,1 %, dok u ukupnom doseljenom kontingentu iste godine prevladavaju stranci s udjelom od 88,3 %. Veći udio hrvatskih državljana od stranaca u Zagreb, među petnaest zemalja porijekla prema broju doseljenih, doselio je jedino iz Njemačke (77,4 % od ukupnog broja doseljenih iz te zemlje) što dijelom upućuje na povratak hrvatskih iseljenika, no udio doseljenih hrvatskih državljana u ukupnom doseljenom kontingentu iz inozemstva u Zagreb iste godine iznosi tek 11,7 %. Iz ostalih europskih zemalja, odnosno zemalja izvan Europske unije, udio doseljenih hrvatskih državljana uglavnom je znatno manji od udjela doseljenih stranaca. Primjerice, iz Srbije je u Zagreb 2022. godine doselilo 1.038 osoba, a njih 95,8 % bili su stranci. Kada je riječ o azijskim zemljama udio doseljenih hrvatskih državljana također je minimalan ili, očekivano, u stopostotnom udjelu doseljavaju stranci. Primjerice, među doseljenim u Grad Zagreb iz Indije, Filipina i Nepala 2022. godine tek je jedna osoba bila hrvatskoga državljanstva, svi ostali bili su državljani spomenutih zemalja. U ukupnom odseljenom kontingentu Zagreba 2022. godine hrvatski državljani sudjelovali su s udjelom od 61,1 %, a veći udio istih vidljiv je uglavnom kada je riječ o odseljenju u zemlje Srednje, Zapadne i Sjeverne Europe, dok prema ostalim zemljama uglavnom u većoj mjeri migriraju strani državljani (tab. 4). Podatci o doseljenom i odseljenom kontingentu Zagreba posljednjih godina tako upozoravaju na značajno ubrzanje intenziteta doseljavanja stranih državljana, posebice iz susjednih i okolnih (izvan Europske unije) te azijskih (i afričkih) zemalja, a u usporedbi s prvim godinama nakon ulaska Hrvatske u Europsku uniju i na smanjenje udjela u ukupnom odseljenom kontingentu, međutim i dalje značajan broj odseljenih hrvatskih državljana (DZS, 2024a).

Tab. 3. Doseljeni iz inozemstva u Zagreb prema zemlji doseljenja, starosti i spolu 2022. godine

	UKUPNO						0-19			20-59			60 i više			Udio u ukupnom doseljenom kontingentu		
	Σ	M		Ž		Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	Σ	M	Ž	0-19	20-59	60 i više	
		aps.	%	aps.	%													
Ukupno	13.628	9.456	69,39	4.172	30,61	1.710	933	777	11.355	8.238	3.117	563	285	278	12,55 %	83,32 %	4,13 %	
Ukrajina	2.530	905	35,77	1.625	64,23	882	431	451	1.464	425	1.039	184	49	135	34,86 %	57,87 %	7,27 %	
BIH	1.890	1.546	81,80	344	18,20	143	102	41	1.678	1.399	279	69	45	24	7,57 %	88,78 %	3,65 %	
Nepal	1.127	989	87,76	138	12,24	13	10	3	1.114	979	135	0	0	0	1,15 %	98,85 %	0,00 %	
Srbija	1.038	926	89,21	112	10,79	29	26	3	957	854	103	52	46	6	2,79 %	92,20 %	5,01 %	
Filipini	891	583	65,43	308	34,57	1	1	0	890	582	308	0	0	0	0,11 %	99,89 %	0,00 %	
Indija	838	795	94,87	43	5,13	2	9	2	825	785	39	1	1	1	0,24 %	98,45 %	0,12 %	
Njemačka	566	304	53,71	262	46,29	82	34	48	396	215	181	88	55	33	14,49 %	69,96 %	15,55 %	
Kosovo	551	476	86,39	75	13,61	67	54	13	477	417	60	7	5	2	12,16 %	86,57 %	1,27 %	
Turska	341	335	98,24	6	1,76	3	2	1	334	329	5	4	4	0	0,88 %	97,95 %	1,17 %	
Sjeverna Makedonija	341	285	83,58	56	16,42	20	18	2	310	262	48	11	5	6	5,87 %	90,91 %	3,23 %	
Albanija	287	271	94,43	16	5,57	17	17	0	268	252	16	2	2	0	5,92 %	93,38 %	0,70 %	
Bangladeš	274	274	100,00	-	0,00	12	12	0	262	262	0	0	0	0	4,38 %	95,62 %	0,00 %	
Rusija	197	133	67,51	64	32,49	11	3	8	184	128	56	2	2	0	5,58 %	93,40 %	1,02 %	
Egipat	181	177	97,79	4	2,21	2	1	1	179	176	3	0	0	0	1,10 %	98,90 %	0,00 %	
Uzbekistan	154	154	100,00	-	0,00	2	2	0	152	152	0	0	0	0	1,30 %	98,70 %	0,00 %	
Ostale zemlje	1.753	1.004	57,27	749	42,73	182	93	89	1.457	852	605	114	59	55	10,38 %	83,11 %	6,50 %	
Nepoznato	669	299	44,69	370	55,31	233	118	115	408	169	239	28	12	16	34,83 %	60,99 %	4,19 %	

Izvor: DZS, 2024a

Tab. 4. Doseljeni iz inozemstva u Zagreb i odseljeni iz Zagreba u inozemstvo prema zemlji doseljenja/odseljenja i državljanstvu 2022. godine

Zemlja podrijetla	Doseljeni iz inozemstva				Zemlja odredišta	Odseljeni u inozemstvo			
	ukupno	hrvatski državljani	državljeni zemlje podrijetla	ostali nepoznato		ukupno	hrvatski državljani	državljeni zemlje odredišta	ostali nepoznato
Ukupno	13.628	1.589	-	12.038	Ukupno	9.026	-	3.506	1
Ukrajina	2.530	4	2.497	29	Njemačka	1.988	19	-	1
BIH	1.890	437	1.446	7	BIH	1.635	967	2	-
Nepal	1.127	-	1.127	-	Srbija	689	594	11	-
Srbija	1.038	44	985	9	Austrija	687	5	-	-
Filipini	891	1	890	-	Kosovo	425	409	2	-
Indija	838	-	838	-	Švicarska	331	-	1	-
Njemačka	566	438	117	11	Albanija	277	276	-	-
Kosovo	551	8	543	-	Irska	235	-	1	-
Turska	341	-	340	1	Nepal	201	201	-	-
Sjeverna Makedonija	341	9	329	3	Ujedinjena Kraljevina	193	8	-	-
Albanija	287	1	285	-	Nizozemska	161	-	-	-
Bangladeš	274	-	274	-	Sjeverna Makedonija	142	129	-	-
Rusija	197	18	177	2	SAD	140	36	-	-
Egipat	181	2	179	-	Švedska	127	7	-	-
Uzbekistan	154	-	154	-	Italija	126	14	1	-
Ostale zemlje	1.753	537	-	1.215	Ostale zemlje	1.471	651	32	-
Nepoznato	669	90	-	579	Nepoznato	198	127	13	-

IZVOR: DZS, 2024a

4. Rezultati anketnoga istraživanja i polustrukturiranih intervjuja

4.1. Sociodemografska i migracijska obilježja ispitanika

U anketnom istraživanju sudjelovalo je 487 ispitanika, od čega 58,1 % žena. Prema dobnoj strukturi svi su ispitanici punoljetni, a najbrojniji su oni u dobi od 30 do 39 godina (50,7 %). Ispitanika u dobi od 18 (odnosno od 21 godine, s obzirom na to da je najmlađi ispitanik u trenutku ispitivanja imao 21 godinu) do 29 godina je 19,9 %, ispitanika u dobi od 40 do 49 godina 24,6 %, ispitanika u dobi od 50 do 59 godina 3,4 %, dok je najmanje onih u dobi od 60 i više godina: 1,4 %. Najstariji je ispitanik imao 69 godina. Prema bračnom statusu najbrojniji su oženjeni/udati (50,3 %), samci (24,2 %) te ispitanici u partnerskoj zajednici (20,7 %), dok su prema obrazovnom statusu najbrojniji ispitanici sa završenom srednjom školom (52,2 %), te prijediplomskim i diplomskim studijem (45,2 %). Prema statusu zaposlenja čak 78,2 % ispitanika prije odlaska u inozemstvo bilo je zaposleno, najviše njih na puno radno vrijeme 92,8 %, u struci (76,6 %) i na neodređeno (70,2 %). Prema radnom statusu u Njemačkoj većina ispitanika u trenutku ispitivanja bila je zaposlena (92,1 %), a među njima blago su prevladavali ispitanici zaposleni u vlastitoj struci. Prema radnom mjestu u vrijeme ispitivanja najviše je ispitanika bilo zaposleno u uslužnim djelatnostima, građevinarstvu, djelatnostima zdravstvene zaštite i socijalne skrbi te u informacijskim i komunikacijskim djelatnostima (70,5 %). Većina ispitanika rođena je u Hrvatskoj (81,5 %), njih 69,6 % u Zagrebu živjelo je od rođenja, dok su ostali u Grad Zagreb doselili tijekom života. Prije iseljavanja u inozemstvo svi su imali prebivalište u Gradu Zagrebu, a u trenutku ispitivanja najviše ih je (65,9 %) živjelo u pokrajinama Bayern i Baden Württemberg, u kojima je na dan 31. prosinca 2021. godine živjelo oko 60 % Hrvata u Njemačkoj (Destatis, 2022). S obzirom na ciljano skupinu ispitivanja svi su ispitanici iselili iz Grada Zagreba nakon ulaska Hrvatske u EU, najviše njih 2017. (25,1 %), 2016. (17,2 %), 2018. (13,3 %), 2022. (11,5 %) i 2019. (9,4 %) godine, dok ih je najmanje, očekivano, iselilo u pandemijskom razdoblju, 2020. i 2021. godine, obilježenom restrikcijama u kretanju.

4.2. Namjere povratka u Grad Zagreb

Pri razmatranju namjera povratka jedan od prvih aspekata istraživanja plan-

riana je duljina boravka migranata u inozemstvu o kojoj se u literaturi o međunarodnim migracijama vrlo rijetko govori; kako o željenoj, tako i o stvarnoj duljini boravka u zemlji odredišta migranata (Landesmann i Mara, 2013). Ipak, rezultati manjega broja istraživanja pokazuju kako se duljina boravka od migranta do migranta razlikuje, ovisno o mnogo faktora, poput obilježja migranata, veza s društvom porijekla, zadovoljstva životom u zemlji porijekla i migracijskim iskustvom općenito, troškovima i koristima migracije, varijablama obiteljskoga konteksta u zemlji primitka itd. (Steiner i Velling, 1994; Carrión-Flores, 2018; Landesmann i Mara, 2013). Ispitivanje duljine planiranoga boravka u Njemačkoj pokazalo je kako je u trenutku ispitivanja gotovo 10 % ispitanika bilo sigurno kako će se u istoj zadržati zauvijek, dok njih gotovo 37 % planira u Njemačkoj provesti cijeli radni vijek, odnosno ostati do umirovljenja. Potonje je u skladu s objašnjenjem jednoga od tipova povratka koji izdvaja Cerase (1974), a odnosi se na povratak migranata u umirovljeničkoj dobi na svoje posjede i nekretnine u domovini. Migranti pritom nerijetko pri povratku u toj dobi razmatraju i vrijednost inozemne mirovine u zemlji porijekla (Bouhdiba, 2012). Najmanje je ispitanika pak istaknulo kako se u Njemačkoj planiraju zadržati do jedne, odnosno deset godina, a njih oko 19 % u trenutku ispitivanja nije bilo sigurno u svoj odgovor (sl. 1).

Sl. 1. Duljina planiranog boravka ispitanika u Njemačkoj

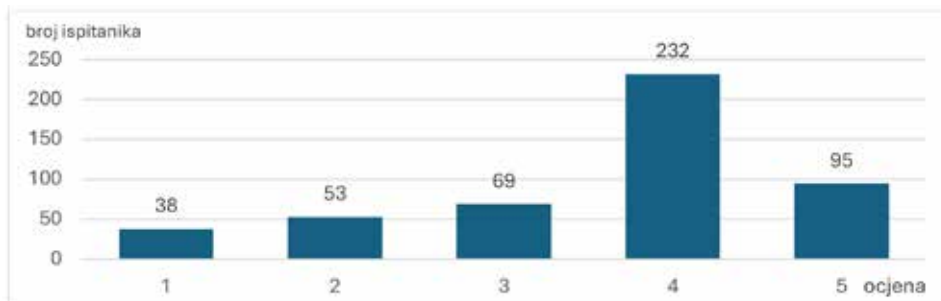
Oko 24 % ispitanika pritom je promijenilo svoje mišljenje o planiranoj duljini boravka tijekom boravka u Njemačkoj, a većina njih odlučila je u Njemačkoj ostati dulje no što su inicijalno planirali. Analizom navoda ispitanika u okviru pitanja otvorenoga tipa istome je u najvećoj mjeri doprinijelo zado-

voljstvo poslom i ukupnim životom u odredišnoj zemlji, odnosno naknadno doseljenje njihove obitelji. Važnost prisustva migrantove obitelji u odredišnoj zemlji na duljinu boravka potvrđuje i istraživanje Mare i Landesmanna (2013) prema čijim rezultatima najdulje, odnosno trajno u odredišnoj zemlji planiraju ostati u najvećoj mjeri oženjeni koji su migrirali s partnerom i djecom. Osim obiteljskoga konteksta i zadovoljstva poslom, odnosno životom u odredišnoj zemlji, Steiner i Velling (1994) ističu kako na duljinu boravka u odredišnoj zemlji uveliko mogu utjecati i vlasništvo nad kućom u zemlji porijekla ili odredišta. Potonje potvrđuje i intervjuirana ispitanica čiji je dugoročni ostanak u Njemačkoj dijelom rezultat kupnje nekretnine:

„(...) u Zagrebu je teško bilo kupiti stan (...) plaće su bile jednostavno premale za to. Sad smo tu kupili kuću (...) mislim da nas zbog svega toga nema tako skoro nazad u Hrvatskoj“ (Ispitanica 3, 27 godina).

Među manjim brojem ispitanika oni su koji svoj boravak u Njemačkoj planiraju završiti ranije no što su inicijalno planirali, ponajprije zbog nezadovoljstva životom u Njemačkoj. Isti su ispitanici u okviru pitanja otvorenoga tipa navodili iskaze poput: „Puno je došlo stranaca iz azijskih zemalja i to više nije atmosfera ko kad smo došli“, „Očekivali smo bolje uvjete i bolje plaće“ i sl. Potonji su iskazi dijelom u skladu s teorijom neoklasične ekonomije koja ističe kako migranti teže integraciji u odredišnoj zemlji/društvu i dugoročnom ili trajnom useljenju, a povratak razmatra kao rezultat neuspješnoga migracijskoga iskustva (Cassarino, 2004, 255–257). Namjere povratka u uskoj su vezi sa zadovoljstvom životom u odredišnoj zemlji, a ljudi koji su nezadovoljni svojim životom općenito su u većoj su mjeri skloni migrirati, trajno ili privremeno, no oni koji su zadovoljni (Landesmann i Mara, 2013; Otrachshenko i Popova, 2014; Schiele, 2021). Ne čudi stoga kako su ispitanici svoje zadovoljstvo životom u Zagrebu prije odlaska u Njemačku ocijenili prosječnom ocjenom 2,3 (ocjena 1 značila je da su ispitanici bili u potpunosti nezadovoljni, dok je ocjena 5 značila da su bili u potpunosti zadovoljni), dok su zadovoljstvo životom u Njemačkoj u trenutku ispitivanja ocijenili prosječnom ocjenom 3,6. Ocjenom 5 svoje zadovoljstvo životom u Njemačkoj u trenutku ispitivanja pritom je ocjenilo 19,5 % ispitanika, a ocjenom 4 njih 47,6 %. Dok je svojim životom u Zagrebu prije odlaska u inozemstvo u potpunosti bilo nezadovoljno 23,6 % ispitanika, istom je ocjenom svoje (ne)zadovoljstvo životom u Njemačkoj ocjenilo njih tek 7,8 % (sl. 2). Čak 78,2 % ispitanika istaknulo je kako nisu požalili

zbog iseljavanja, njih 10,5 % je požalilo, a 11,3 % ispitanika nije bilo sigurno u svoj odgovor na to pitanje. S obzirom na vezu među migracijama, namjera povratka i zadovoljstva, osiguranje dobrobiti stanovništva u zemlji porijekla izrazito je stoga važan aspekt pri definiranju politika zadržavanja stanovništva u domovini, odnosno povratka u zemlju porijekla (Sallam, 2023).

Sl. 2. Zadovoljstvo ispitanika životom u Njemačkoj

Budući da nam podatci o planiranoj duljini boravka ispitanika u Njemačkoj ne daju jasno do znanja hoće li se ispitanici koji su istaknuli kako se ne planiraju u Njemačkoj zadržati zauvijek vratiti u Hrvatsku, ispitanici su o namjerama povratka u zemlju porijekla. Analizom odgovora ispitanika utvrđeno je kako je u trenutku ispitivanja 16,8 % ispitanika bilo sigurno kako se neće vratiti, dok je njih čak 37,8 % istaknulo kako nije sigurno u svoj povratak. Tek 3,2 % ispitanika u trenutku ispitivanja već je poduzimalo potrebne korake za povratak u domovinu, 17,5 % ispitanika sigurno je u svoj povratak, međutim još nemaju konkretan plan, dok je njih 24,7 % gotovo sigurno kako će se vratiti u Hrvatsku (sl. 3). Nešto niže stope povratka pritom su karakteristične za zemlje porijekla čiji je gospodarski i društveni razvoj niži od onoga u zemlji primitka migranata (Dumont i Spielvogel, 2008). Zagreb, iako se prema stupnju razvijenosti nalazi u skupini iznadprosječno rangiranih jedinica područne (regionalne) samouprave (NN, 3/2024–60), ipak je zbog niskih/nezadovoljavajućih prihoda od rada i životnoga standarda te sukladno tomu nemogućnosti rješavanja stambenoga pitanja (Balija, 2024) mjesto iz kojega brojni stanovnici/ispitanici iseljavaju u inozemstvo. Ispitanici koji su istaknuli kako se ne namjeravaju zauvijek zadržati u Njemačkoj, međutim sigurni su kako se neće ni vratiti u Hrvatsku, kao najčešće zemlje željene buduće migracije istaknuli su Austriju, Švicarsku, Nizozemsku i Irsku. Među ispitanicima koji u bilo kojoj mjeri razmatraju po-

vratka u Hrvatsku najviše je onih (63,7 %) koji bi se u slučaju povratka u domovinu vratili u Zagreb, dok 8,6 % ispitanika u trenutku ispitivanja nije bilo sigurno bi li se vratili u Zagreb ili neko drugo mjesto u Hrvatskoj. Čak 27,7 % ispitanika u slučaju povratka u domovinu doselili bi u drugo mjesto u Hrvatskoj (česti odgovori: „negdje na moru“, „moj rodni grad“, „nekud na selo“ i sl.).

Sl. 3. Namjere povratka ispitanika u Hrvatsku

Iako u svijetu postoje zemlje čije su povratne migracijske politike polučile pozitivan rezultat, zbog specifičnosti svake zemlje mjere i poticaji jednih ne mogu se primijeniti na druge, stoga bi svaka zemlja morala definirati set jedinstvenih mjera i poticaja ovisno o svojim obilježjima i mogućnostima (Saxenian, 2005). Važno je pritom razmotriti ekonomske i sociopolitičke uvjete/čimbenike u zemljama porijekla koji bi iseljene mogli potaknuti na povratak u odnosu na uvjete/čimbenike koji su utjecali na iseljavanje stanovništva jer upravo o njima ovisi uspješnost mjera povratne migracijske politike. Ukoliko su uvjeti približni ili pak jednaki, utoliko će se povratak događati gotovo pa sam po sebi, bez mnogo dodatnih poticajnih mjera i promocije povratka (Dumont i Spielvogel, 2008; Jonkers, 2008). Nastavno na potonje u okviru pitanja otvorenoga tipa ispitane su mjere/promjene koje bi ispitanike potaknule na povratak u zemlju porijeklaHHzemlju, a neke od odgovora donosimo u nastavku:

„Mi kao mladi par nismo vidjeli mogućnost za kupnju stana, to je presudilo za naš odlazak. Dugo se zadržavati u podstanarstvu nam nije imalo smisla (...). Kredit tolki nismo mogli dobiti. A i s djecom hoćeš sigurnost, ne biti u najm“ (Ž, 28 godina).

„Veće plaće definitivno. I manji nesrazmjer između plaća i troškova života, ali i plaća od vladajućih i običnih radnika. (...) to nije motivirajuće za vratiti se“ (M, 41 godina).

„Od politike pa do svega povezanog s njima, plaće, korupcija, pravni sustav, sve bi trebalo nanovo. Nema nikakve promjene u politici pa nema nikakvih ni drugih promjena“ (M, 26 godina).

„Ja kao mlada majka osjetila sam na svojoj koži da kad rodiš nemaš mjesto u vrtiću. (...) nismo se mogli odlučiti na drugo dijete. To je jedna od glavnih promjena koja treba za mlade u Zagrebu“ (Ž, 31 godina).

„Nama starijima bi već i porast plaća bio motiv za vratiti se doma i onda kasnije veće mirovine. Domovina je domovina, ali ako ne možemo u njoj pristojno živjeti onda su prisiljeni živjeti vani“ (Ž, 51 godina).

Analizom odgovora na potonje pitanje utvrđeno je kako 15,4 % ispitanika smatra kako ne postoje mjere koje bi ih mogle potaknuti na povratak u zemlju porijekla. Većina ispitanika smatra kako ne postoji jedna mjera, već je potrebno više njih, a najviše se odgovora ispitanika (54,3 %) odnosi na ekonomske mjere/promjene poput većih primanja, višeg životnog standarda, prihvatljivijih cijena nekretnina i sl. Potonje je u skladu s objašnjenjem kako su među najprivlačnijim faktorima ekonomske migracije upravo veće plaće u određenoj zemlji (Dustmann i Weiss, 2007). Preostali odgovori odnose se najčešće na radni, odnosno radno-pravni sustav. Ispitanici su pritom, govoreći o potrebnim potonjim promjenama, više puta istaknuli kako je u Hrvatskoj potrebno „urediti radni sustav i onemogućiti da se ljudima stalno produžuju ugovori na određeno” jer takve prakse zapolenicima ne pružaju egzistencijalnu sigurnost te kako prema uvjetima rada poput mogućnosti rada od kuće, fleksibilnoga radnoga vremena i sl. kao zemlja „zaostajemo za zapadom“. Osim toga, dio ispitanika u svojim je odgovorima isticao i promjene vezane uz korupciju, nepotizam, nedostatak vrtićkih kapaciteta za njihovu djecu (koji je, kako pojedini ispitanici navode, „poseban problem u Zagrebu“), promjene u političkom sustavu, potrebu za većim mirovinama u Hrvatskoj itd. Potonji odgovori i „visok rang“ promjena vezanih uz ekonomsko stanje u Hrvatskoj pritom su u skladu s motivima iseljavanja istih ispitanika, odnosno Hrvata iz Republike Hrvatske te objašnjenjima kako se ljudi ne zadovoljavaju isključivo s preživljavanjem, već uglavnom teže nečemu boljem, koje su se u ovom slučaju nadali pronaći u inozemstvu (Peračković i Rihtar, 2016; Jurić, 2018; Balija, 2024a, 2024b).

5. Zaključak

Rezultati istraživanja pokazali su kako je smanjenju ukupnoga broja stanovnika Zagreba u posljednjem međupopisju osim prirodnoga kretanja pridonijela i migracija Zagreba s inozemstvom. U razdoblju 2011.–2021. iz Zagreba u inozemstvo odselilo je 53.072 osoba, a doselilo njih 48.627, pritom je negativan migracijski saldo Zagreb bilježio prvih pet godina od ulaska Hrvatske u EU. Negativni demografski procesi i trendovi uvjetovali su nedostatak radne snage, stoga je posljednjih godina porastao broj doseljenih u Zagreb iz inozemstva, s prosječno 2.500 godišnje u prvoj polovici 2010-ih na 6.000–8.000 godišnje u razdoblju 2018.–2021., odnosno čak 13.628 doseljenih 2022. godine. Među određivim zemljama odseljenih iz Grada Zagreba u posljednjem međupopisju ističu se zemlje Srednje i Zapadne Europe te BiH i Srbija, dok je većina doseljenih iz zemalja JI Europe, uz posljednjih godina povećan udio doseljenih iz Indije, Nepala i Filipina te Ukrajine. U ukupnom odseljenom i doseljenom kontingentu Grada Zagreba prema zemljama, odnosno iz zapadnijih zemalja Europe udio muškaraca i žena gotovo je jednak ili blagu prevlast odnose muškarci, dok među doseljenim/odseljenim kontingentom zemalja u okruženju Hrvatske te azijskih (i afričkih) zemalja prevagu odnose muškarci. Iz azijskih zemalja u Zagreb doseljava znatno mlađe stanovništvo, nego iz zapadnoeuropskih zemalja, a hrvatski državljani u ukupnom odseljenom kontingentu Zagreba sudjeluju sa znatno većim udjelom nego u ukupnom doseljenom kontingentu (DZS, 2024a). Rezultati provedenog anketnog istraživanja pokazali su kako Zagreb bez intenzivnijih intervencija ne može očekivati povećan priljev/povratak odseljenih nakon 2013. jer je u trenutku ispitivanja 16,8 % ispitanika bilo sigurno kako se neće vratiti, a njih 37,8 % istaknulo je kako nije sigurno u svoj povratak. Među mjerama koje bi ispitanike potaknule na povratak prevagu odnose promjene vezane uz ekonomske prilike, što i ne čudi, s obzirom na to da su rezultati istraživanja pokazali kako su upravo motivi ekonomske prirode bili najčešći čimbenik iseljavanja ispitanika u inozemstvo (Balića, 2024a). Zagrebu stoga predstoji definiranje poticajnih mjera povratka iseljenika koji, osim što predstavljaju revitalizacijski potencijal, doprinose i očuvanju nacionalnih identitetskih obrazaca.

Popis izvora i literature

- Akrap, Anđelko (2014). Promjene broja i prostornog razmještaja stanovništva Hrvatske i županija. U: Vlado Puljiz, Josip Tica, Davorko Vidović (ur.), *Migracije i razvoj Hrvatske* (str. 25-74). Zagreb: Hrvatska gospodarska komora.
- Akrap, Anđelko; Strmota, Marin; Ivanda, Krešimir (2017). Iseljavanje iz Hrvatske od početka 21. stoljeća: uzroci i posljedice. U: Marin Sopta i dr. (ur.), *Hrvatska izvan domovine II* (str. 543-551). Zagreb: Centar za istraživanje hrvatskoga iseljeničtva – Centar za kulturu i informiranje Maksimir.
- Balića, Monika (2020). Razmjeri recentnog egzodusa iz Hrvatske – analiza podataka službenih statistika RH i zemalja useljavanja hrvatskog stanovništva. *Podravina*, 19 (37), pp. 5-25.
- Balića, Monika (2024a). Suvremeni demografski razvoj Grada Zagreba s posebnim osvrtom na migraciju s inozemstvom. U: Nusret Drešković, Edin Hrelja, Haris Gekić, Ranko Mirić (ur.), *Zbornik radova sa naučne konferencije “Demografski izazovi u Bosni i Hercegovini i svijetu”* (str. 7-18). Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu - Prirodno-matematički fakultet, Geografsko društvo u Federaciji Bosne i Hercegovine, Centar za napredne studije.
- Balića, Monika (2024b). Obujam i intenzitet iseljavanja te namjera, percepcija i uvjetovanost povratka u domovinu iseljenih iz Hrvatske u Austriju nakon 2013. godine. U: Stjepan Šterc, Monika Balića, Tamara Bodor, (ur.), *Zbornik radova s II. međunarodne znanstveno-stručne konferencije „Suvremeni usud gastarbajterskoga naslijeđa Hrvatske“* (str. 161-178). Zagreb: Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu, Hrvatsko katoličko sveučilište.
- Bouhdiba, Sofiane (2012). The pension of the returning retired migrant in the Maghreb: a development factor?. U: Mohey Eldine, Samiha i sur. (ur.). *A study on the Dynamics of Arab Expatriate Communities* (str. 106-115). Cairo: International Organization for Migration, Arab Expatriates Department Cairo.
- Brücker, Herbert; Elke J. Jahn (2011). Migration and wage-setting: Reassessing the labor market effects of migration. *Scandinavian Journal of Economics*, 113, pp. 286–317.
- Carrión-Flores, Carmen E. i sur. (2018). What makes You Go back home? Determinants of the duration of migration of Mexican immigrants in the United

- States. *IZA Journal of Development and Migration*, 8 (1), pp. 1-24.
- Cassarino, Jean-Pierre (2004). Theorising Return Migration: The Conceptual Approach to Return Migrants Revisited, *International Journal on Multicultural Societies*, 6 (2), pp. 253-279.
- Castles, Stephen; Miller, Mark. J. (2003). *The Age of Migration: International Population Movements in the Modern World*. New York: The Guilford Press.
- Cerese, Francesco P. (1974). Expectations and Reality: A Case Study of Return Migration from the United States to Southern Italy. *International Migration Review*, 8 (2), pp. 245-262.
- de Haas, Hein; Fokkema, Tineke; Fihri, Mohamed F. (2015). Return migration as failure or success? The determinants of return migration intentions among Moroccan migrants in Europe. *Journal of International Migration and Integration*, 16 (2), pp. 415-429.
- Destatis (2022), Ausländische Bevölkerung, https://www.destatis.de/DE/Themen/Gesellschaft-Umwelt/Bevoelkerung/Migration-Integration/_inhalt.html#_z102kw3xr (pristupljeno 1.12.2023.)
- Državni zavod za statistiku (DZS), 2013. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2011., <https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabsh.htm> (pristupljeno 20.12.2023.).
- Državni zavod za statistiku (DZS), 2023a. Popis stanovništva, kućanstava i stanova 2021., <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/popis-stanovnistva/> (pristupljeno 14.12.2023.).
- Državni zavod za statistiku (DZS), 2023b. Migracija stanovništva Republike Hrvatske, <https://podaci.dzs.hr/hr/podaci/stanovnistvo/migracija-stanovnistva/> (pristupljeno 23.12.2023.).
- Državni zavod za statistiku (DZS), 2024a. Doseljeni i odseljeni iz Grada Zagreba prema zemlji doseljenja/odseljenja, starosti, spolu i državljanstvu. Dostavljeno na zahtjev.
- Dumont, Jean-Christophe; Spielvogel, Gilles (2008). Return migration: A new perspective. *International migration outlook*, 2008, pp. 161-222.
- Dustmann, Christian; Weiss, Yorán (2007). Return Migration: Theory and Empirical Evidence From the UK. *British Journal of Industrial Relations*, 45(2), pp. 236-256.
- Gardner, Robert W.; de Jong, Gordon F.; Arnold, Fred; Cariño, Benjamin V.

- (1985). The best-laid schemes: An analysis of discrepancies between migration intentions and behavior. *Population & Environment: Behavioral & Social Issues*, 8 (1-2), pp. 63–77.
- Gregurović, Snježana; Gregurović, Margareta; Klempić Bogadi, Sanja; Podgorelec, Sonja; Kuti, Simona. Radne migracije na rubu Europe: dolazak stranih radnika u Hrvatsku. U: (Gregurović, Snježana; Klempić Bogadi, Sanja, Mlinarić, Dubravka ur.). *Migracije na rubu Europe: trendovi, politike i izazovi* (str. 191-205). Zagreb: Institut za istraživanje migracija.
- International Labour Organization (ILO), 2021. Global Estimates on International Migrant Workers, https://www.ilo.org/sites/default/files/wcms-sp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/@publ/documents/publication/wcms_808935.pdf (pristupljeno 25.5.2024.).
- Jonkers, Koen (2008). *A Comparative Study of Return Migration Policies Targeting the Highly Skilled in Four Major Sending Countries. MIREM Analytical Report*, Florence: European University Institute.
- Jurić, Tado (2018). *Iseljavanje Hrvata u Njemačku – Gubimo li Hrvatsku?* Zagreb, Školska knjiga.
- Jurić, Tado (2019). Vratiti se ili ostati – stavovi novih hrvatskih iseljenika o ostanku ili povratku iz Njemačke. U: (Perić Kaselj, Marina ur.). *Migracije i identitet: kultura, ekonomija, država* (str. 1030-1045). Zagreb: Institut za migracije i narodnosti.
- Kancs, d'Artis; Lecca, Patrizio (2018). Long-term social, economic and fiscal effects of immigration into the EU: The role of the integration policy. *The World Economy*, 41(10), pp. 2599-2630.
- Komušanac, Monika (2023). Recentna imigracija radne snage u Hrvatsku: razmjeri, trendovi, obilježja. *Migracijske i etničke teme*, 39(2), pp. 183-207.
- Landesmann, Michael; Mara, Isilda (2013). Do I Stay because I am Happy or am I Happy because I Stay? Life Satisfaction in Migration, and the Decision to Stay Permanently, Return and Out-migrate. *Norface Migration Working Paper*, 8, Vienna: The Vienna Institute for International Economic Studies, <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/203968/1/wiiw-wp-103.pdf>, (pristupljeno 19.4.2024.).
- Marinović Golubić, Marica (2024). Strani radnici iz Nepala, Indije, Bangladeša, Pakistana i Filipina u Hrvatskoj – nalazi kvalitativnog istraživanja. *Kroatologija*, 15(2), pp. 71-91. <https://doi.org/10.59323/k.15.2.4>

- Mesarić Žabčić, Rebeka; Perić Kaselj, Marina (2020). Emigration from the Republic of Croatia: present situation and consequences for Croatian society. *AEMI Journal*, 17-18, pp. 25-29.
- Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske (MUP RH, 2024), Statistike izdanih dozvola za boravak i rad za 2023. godinu, <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/statistika/2024/1/statistike%202023%20boravak%20i%20rad.pdf> (pristupljeno 8.2.2024.).
- Narodne novine (NN, 116/2018), Odluka o utvrđivanju godišnje kvote dozvola za zapošljavanje stranaca za kalendarsku godinu 2019., https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2018_12_116_2310.html, (pristupljeno 8.1.2024.).
- Narodne novine (NN, 3/2024-60), Odluka o razvrstavanju jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave prema stupnju razvijenosti, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2024_01_3_60.html, (pristupljeno 9.2.2024.).
- Narodne novine (NN, 133/2020), Zakon o strancima, https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2020_12_133_2520.html, (pristupljeno 8.1.2024.).
- Otrachshenko, Vladimir; Popova, Olga (2014). Life (dis)satisfaction and the intention to migrate: Evidence from Central and Eastern Europe. *The Journal of Socio-Economics*, 48, pp. 40-49.
- Penninx, Rinus (2005). Integration of migrants: Economic, social, cultural and political dimensions. *The new demographic regime: Population challenges and policy responses*, 5, pp. 137-152.
- Peračković, Krešimir; Rihtar, Stanko (2016). Materijalizam kao društvena vrijednost i poticaj namjerama iseljavanja iz Hrvatske. *Migracijske i etničke teme*, 32, pp. 295–317.
- Rajić, Nada (2020). *Migracija stanovništva i razvoj Zagreba i okolice*. Zagreb, Institut za migracije i narodnosti.
- Sallam, Hend (2023). Holding the door slightly open: Germany's migrants' return intentions and realizations, *SOEP papers on Multidisciplinary Panel Data Research*, 1181, Berlin: Deutsches Institut für Wirtschaftsforschung.
- Saxenian, Annalee (2005). "From Brain Drain to Brain Circulation: Transnational Communities and Regional Upgrading in India and China." *Studies in Comparative International Development*, 40 (2), pp. 35–61.
- Schiele, Maximilian (2021). Life satisfaction and return migration: analysing

- the role of life satisfaction for migrant return intentions in Germany. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 47, pp. 110-129.
- Șerban, Monica; Croitoru, Alin (2019). Do Return Migration Policies Matter? A typology of young Romanian returnees' attitudes towards return policies. *Social Change Review*, 16 (1-2), pp. 9-34.
- Spies, Dennis; Schmidt-Catran, Alexander (2016). Migration, migrant integration and support for social spending: The case of Switzerland. *Journal of European Social Policy*, 26(1), pp. 32-47.
- Steiner, Viktor; Velling, Johannes (1994). Re-migration behaviour and expected duration of stay of guest workers in Germany. In: Steinmann, Gunter; Ulrich, Rendtel (Eds.), *The economic consequences of immigration to Germany* (101-119). Heidelberg: Physica-Verlag.
- Šantić, Danica; Todorović, Milica (2021). Between desires and reality: Investigating the return intentions among the second generation members of migrants from Serbia in Switzerland. *Zbornik Matice srpske za društvene nauke 2021*, 177, pp. 91-108.
- Šterc, Stjepan (2023). Hrvatski demografski i migracijski nesklad. *Kroatologija*, 14 (1), pp. 13-32.
- Tezcan, Tolga (2019). Return home? Determinants of return migration intention amongst Turkish immigrants in Germany. *Geoforum*, 98, pp. 189-201.
- Živić, Dražen; Turk, Ivo; Pokos, Nenad (2014). Regionalni aspekti depopulacije Hrvatske (1991. – 2011.). *Mostariensia*, 18 (1-2), pp. 231-251.

Contemporary Migration Patterns of the City of Zagreb: Emigrants, Foreign Workers and Potential Returnees

Summary

In accordance with changes in contemporary migration patterns in the Republic of Croatia, the research aims to determine the volume, direction and characteristics of the immigrated/emigrated population of the City of Zagreb (from) abroad in the last inter-census period, and the intentions of the return of emigrants from the City of Zagreb after Croatia entered the EU. The research results showed that from 2011 to 2021, 53,072 people moved abroad from the City of Zagreb, and 48,627 people immigrated. Western and Central European countries, Bosnia and Herzegovina and Serbia stand out among the destination countries of those who emigrated from the City of Zagreb, while the majority of immigrants are from the countries of SE Europe, with an increased share of immigrants from India, Nepal and the Philippines (and Ukraine) in recent years. The share of men and women in the total emigrant and immigrated population of the City of Zagreb to/from Western European countries, is almost equal or slightly male-dominated. In contrast, men predominate among the immigrated/emigrated population to/from SE European countries and Asian (and African) countries. A significantly younger population immigrates to the City of Zagreb from Asian countries, than from Western European countries, and Croatian citizens participate in the total emigrant population of the City of Zagreb with a significantly larger share than in the total immigrated population. According to the survey results, 16.8% of the respondents were sure that they would not return to their previous residence, while 37.8% of them pointed out that they were not sure about their return. Among the measures that would encourage respondents to return, changes related to economic conditions predominate, in accordance with the reasons for the emigration of respondents.

Keywords: City of Zagreb, emigration, external migration, foreign workers, intentions of return.

